

joilla naisen asemaan pyrittiin vaikuttamaan irrottautumatta silti islamin perinteestä.

Suvi Salmenniemi, joka on väitöskirjassaan tutkinut tveriläisiä kansalaisjärjestöjä ja niiden joukossa naishistorian ja sukupuolentutkimuksen keskustaa, ei päässyt itse osallistumaan konferenssiin viisumiongelmien takia, mutta hänen paperinsa konferenssissa esitti hankkeen tveriläinen yhteistyökumppani Anna Borodina. Esitelmä käsitteli Salmenniemen käynnissä olevaa vertailevaa tutkimusta elämäntilanteesta Suomessa ja Venäjällä. Esitelmä keskittyi erittelemään venäläisen populaaripsykologisen kirjallisuuden sukupuolirepresentaatioita.

Esitelmien virittämä keskustelu jatkui tutkimuskeskuksen kirjastohuoneen pöydän ympärillä, *za stolom*. Pöydän ympärille kokoonnuttaessa seurattiin myös kirjaesittelyjä. Irina Jukina esitteli venäläistä naisliikettä käsittelevän kirjansa (*Russki fe-*

minizm. Aleteja, 2007. Ks. arvio kirjasta edellä tässä numerossa). Allekirjoittanut esitteli venäläisen symbolismin naiskirjailijoita käsittelevän väitöstutkimuksensa (*Tvoretz, subekt, ženštšina*. NLO, ilmestyy 2010).

Varsin epämuodollinen ja pienimuotoinen juhlakonferenssi tarjosi osallistujille runsaasti aikaa ja tilaa ajatusten vaihtoon ja yhteisten hankkeiden suunnitteluun. Tilaisuus heijasteli Tverin yliopiston naishistorian ja sukupuolentutkimuksen keskuksen luonnetta laajemminkin: sen keskeisenä tehtävänä on opiskelijoiden tiedollinen ja analyttinen kehittäminen. Valittu teema – ”Uudet naiset ja vanhat sukupuolijärjestelmät” – puolestaan oli sopivan väljä eri tieteenaloilta ja erilaisista lähtökohdista tulevien esitelmien kohtaamiselle. Keskusteluissa nousi vahvasti esiin myös kysymys laajasta poikkitieteellisestä tutkimuksesta.

Kirsti Ekonen

Orlando Figesin tapaus

Akateemisen maailman sisäiset jännitteet, kilpailu ja erilaiset kyynärpäätaktiikat ovat ikivanhoja ilmiöitä – tuttuja kaikille, jotka ovat tutkimusmaailmassa työskennelleet. Niiden pahimmat ilmenemismuodot, plagiointi, suorat tutkimustulosten varkaudet tai kollegan tahallinen mustamaalaaminen ovat aiheuttaneet keskustelua ja innoittaneet myös kaunokirjailijoita. Tutkijat, jotka kammioissaan tarkastelevat inhimillisen elämän eri puolia, myös moraalia ja etiikkaa, joutuvat käytännön työelämässään kohtaamaan akateemisen elämän nurjat puolet. Kun kilpailu kiihtyy, keinotkin kovenevat. Tutkijanetiikka on monilla koetuksella ja joillakin tyystin hukassa.

Ajankohtainen esimerkki on huhtikuussa esiin noussut Orlando Figesin tapaus, joka herätti laajaa kansainvälistä huomiota. Figes on arvostettu brittiläinen historioitsija, jonka tunnetuimpiin teoksiin kuuluvat Venäjän kulttuurihistoriaa käsittelevä *Natasha's Dance* ja yksityiselämää Stalinin aikana kuvaava *The Whisperers*. Leipätyönsä ohessa Figes oli kirjoittanut Amazoniin useita kriittisiä arvosteluja tunnettujen kilpailijoidensa kirjoista. Ne hän julkaisi nimimerkillä ”Historian” (historioitsija). Kohun alettua arvosteluista esiin nousivat erityisesti Robert Servicen *Comrades*-kirjasta laadittu negatiivinen arvio ja Rachel Polonskyn *Molotov's Magic Lantern*-teoksen lannistava kritiikki. Tä-

sä ei vielä ole mitään uutta, sillä kostohan on suloinen: kyseiset historian tutkijat olivat aikanaan laatineet kriittiset arviot Figesin kirjasta, tosin omissa nimissään. Miksi sitten muutama nimetön arvostelu sai aikaan melkoisen mediakohun?

Ensinnäkin siksi, että omasta kirjastaan (*The Whisperers*) Figes ”Historian” kirjoitti Amazoniin ylistävän arvostelun. Figes on kohun aikana poistanut arvostelut ja nimimerkinsä Amazonin sivuilta, mutta mikäli lehtikirjoituksiin on uskominen, hän luonnehti omaa teostaan kirjaksi, joka kertoo neuvostojärjestelmästä enemmän kuin yksikään toinen kirja ja toivoi, ettei Figes – hän itse siis – milloinkaan lopettaisi kirjoittamista. Huonoja arvioita saaneet historioitsijat, etunenässä Rachel Polonsky ja Robert Service, alkoivat selvittää asiaa. He olivat kiukkuisia Figesille, huolissaan kirjoistaan ja epäilemättä myös kirjamyynnistään, johon Amazonin arvosteluilla on suora vaikutus. Figesin toimien jäljittäminen ei ollut käytännössä vaikeaa. Nimimerkkiä klikkaamalla paljastui kyseisen Amazonin käyttäjän toinen nimimerkki Orlando-Birkbeck, joka viittasi selkeästi hänen oikeaan nimeensä ja kotiyliopistoonsa. Kun Service ja Polonsky julkistivat epäilyksensä, Figesin ensimmäinen reaktio oli kuitenkin asian kieltäminen ja pian sen jälkeen asianajan palkkaaminen. Vastapuoli tarttui samoihin aseisiin ja asianajat laativat pelottelukirjeitä.

Kun lakimiesten nokittelu ei riittänyt, Figesin juristivaimo antoi lausunnon, jonka mukaan hän oli laatinut Amazonin arviot. Selitys vaikutti epäuskottavalta. Polonsky otti henkilökohtaisesti yhteyttä Figesin vaimoon ja pyysi häntä taivuttelemaan miestään paljastamaan totuuden. Figes päättikin tunnustaa ja pyysi julkisesti anteeksi ”typerää tekoaan”. Lausunnonsaan hän yritti

lieventää toimiaan vetoamalla tutkimusaiheeseensa, Stalinin terroriin, joka oli hänet syvästi masentanut. On pateettista, että kokenut historiantutkija käyttää kyseistä selitystä valheellisen toimintansa oikeuttajana. Se herättää kysymyksen Figesin käsityksestä tutkijan ammattimaisuudesta. Sen sijaan että Figes pyrkiisi mahdollisimman suureen objektiivisuuteen ja yrittäisi ymmärtää tutkimusaikakauden ihmisiä tiedostaen kuitenkin oman asemansa ja taustansa, hän rinnasti itsensä Stalinin uhreihin. Näin toimi tutkija, jonka kirjojen myynti on ollut huippuluokkaa ja joka on nauttinut arvostusta tekemästään työstä.

Ennenkuulumatonta Figesin jutussa on kuitenkin juristien osallisuus. Ilman kovia myyntituloloja historiantutkija tuskin haalii kokoon riittävää varallisuutta juristien hyödyntämiseen. Mikäli tällaiset käytännöt yleistyvät, eriarvoisuus vastaavissa kiistoissa lisääntyy. Ja vaikka nimettömät arvostelut eivät olekaan uusi ilmiö, internetin myötä tällaiset hankalasti valvottavat mutta paljon seuratut julkaisumuodot ja -kanavat ovat saavuttaneet

kokonaan uudet mittasuhteet. Perinteisten kirja-arvioiden kirjoittaja pyrkii paitsi antamaan potentiaalisille lukijoille tietoa ja näkemyksensä uudesta kirjasta, myös osoittamaan oman lukeneisuutensa ja asiantuntemuksensa. Nimettömissä arvioissa tämänkaltaisen hyöty on olematon, joten tarkoituksena on oltava mutkikkaammat. Valitettavasti ne antavat usein tilaa kilpailukeksisyyden synnyttämille tunteille, kateellisuudelle ja katkeruudelle.

Figesin tarina on surullinen ja hänen toimensa ovat täysin tarpeettomia. Tutkija lähti mukaan pikkumaiseen kilvoitteluun, jonka päämäärät eivät olleet tutkimuksen edistämiseksi, vaan kilpailijoiden kirjamyynnin huonontamisessa ja oman hännän nostamisessa. Näin hän kaivoi itselleen kuopan, josta nouseminen on vaikeaa, ellei mahdotonta. Jos laadukas tutkimus ei riitä pärjäämiseen, mikä sitten riittää? Vai onko paine kilpailuun keinoilla millä hyvänsä kuitenkin enemmän tutkijoiden itsensä korvien välissä? Stalin siihen tuskin kehottaa.

Riikka Nisonen-Trnka

Trifonan luostarin historiasta

Näyttely Kansallisarkistossa, Rauhankatu 17, Helsinki, 14.4.–31.5.2010

Maaailman pohjoisimman ortodoksisen luostarin perustajana (n. 1533) pidetään venäläistä munkki Trifon Petsamolaista. Suomessa Trifonia muistellaan erityisesti kolttakansan valistajana, kun taas venäläinen näkemys korostaa luostarin merkitystä Venäjän keskuvallan lujittajana, sotilaallisena tukikohtana ja taloudellisena keskuksena. Petsamon luostarin historia on synkkä; idän ja lännen törmäyksestä kertoo karvaasti

suomalaisen Pekka Vesaisen isku luostariin joulukuun lopulla 1581, jolloin 116 munkkia ja maallikkoa sai surmansa.

Vasta kolmesataa vuotta myöhemmin luostari jälleenrakennettiin. Se ehti toimia Suomenkin hallinnon alaisuudessa Tarton rauhasta aina talvisotaan asti. Vuonna 1940 luostarin igumeni Paisi (oik. Pavel Varlaamovitš Rjabov) ja munkkikokelas Fjodor Abrosimov pidätettiin syytettyinä vakoilusta vieraan vallan hyväksi. Kidutuksen jälkeen NKVD teloitetti heidät samana vuonna. Näyttelystä käy ilmi, että Abrosimov on

kanonisoitu pyhäksi 2003. Miksi Paisia ei ole kanonisoitu? Vastausta ei löydy näyttelystä.

Sen sijaan Trifon Petsamolaisen elämäkertaa ja luostarin vaiheita tutkinut igumeni Mitrofan Badanin on (2009) esittänyt, että syynä olivat Paisin ”munkille sopimattomat” aggressiiviset poliittiset mielipiteet. Näyttely on tervetullut katsaus Petsamon luostarin historiaan tämän päivän näkökulmasta, joskin suomalainen asiantuntemus sekä esimerkiksi Valamon luostarissa, Kuopion ortodoksisessa kirkkomuseossa ja Museovirastossa olevat aineistot olisivat ansainneet ainakin tulla mainituiksi. Nyt asiantuntijajayhteistyö loistaa poissaolollaan.

Kansallisarkiston aulassa on 31.5. asti esillä Murmankin maakuntamuseon tuottama ja Kansallisarkiston omista kokoelmista täydennetty näyttely, joka sen jälkeen kiertää maakuntaarkistoissa Mikkelissä, Oulussa ja Joensuussa.

Lisätiedot: www.arkisto.fi

Elina Kahla

Lähde

Igumeni Mitrofan Badanin (2009), *Prepodobnyi Trifon Petsengskii. Istoritšeskie materialy k napisaniju Žitija*. Sankt-Peterburg & Murmansk: ”Ladan”. 304 s.